

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԻՆՆԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 28 ՀՈՅԵՄԲԵՐԻ 1858

ԹԻՒ 585

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 28 ՀՈՅԵՄԲԵՐԻ

Եթէ լորտ Տերպիլին, Վոնտոնի քաղաքացիները ինչպէս հասցնեն իրենց բարեպատեհ առթիւր, հրապարակաւ զրուցած խօսքին նայելու ըլլամբ, աշխարհին այժմեան խաղաղութիւնը երկար ժամանակ պիտի դիմանայ, և Վնդիւն ու Վաղղիւն կառավարութեանց մէջ, երբեք հիմակուան պէս համաձայնութիւնը և Եւրոպիոյ բարեկարգութիւնը ու հաշտութիւնը հաստատուն պահելու մեծ բաղձանք մը եղած չէ։ Յիշեալ շքեղ և մեծահանդէս հացկերութիւն առթիւր, ուր կոչնականաց թիւը հազար հոգիէն աւելի էր, Վաղղիւն գետական Սալաքոֆի դուքսն ալ մեծ ապահովութիւններ տուաւ ՚ի մասին խաղաղասիրական որոշմանց Վաղղիւն կայսեր։

Այս ամեն պաշտօնական յայտարարութիւնները թէպէտեւ երաշխաւորութիւն մի են աշխարհին խաղաղութեան անվնաս մնալուն, այսու ամենայնիւ աւելի զորաւոր Երաշխաւորութիւնը մեք կրգտեսմք ՚ի փոխադարձ օգուտն Եւրոպիոյ տէրութեանց, և այս փոխադարձ օգուտն է որ, ըստ մեր կարծեաց, հաստատուն պիտի պահէ անգղիական և գաղղիական գաշնակցութիւնը և աշխարհին խաղաղութիւնը։

Բոտ առաջարկութեան Նիզալիի և գաղթականութեանց պաշտօնեայ Վաղղիւն իշխանին, Վաղղիացուց վեհափառ կայսրը յատուկ հրամանագրով մը վճռեց որ Նիզալիի նահանգական ժողովոց անդամ և մասնակից ըլլան նաև տեղացի հրեաները։ Խիստ օգտակար և հարկաւոր է, կրէն Վաղղիւն իշխանը կայսեր մատուցած իւր տեղեկագրոյն մէջ, յայտնել ձեր կառավարութեան մէկ գործովը թէ կրծից հաւատարմութիւնը բոլորովն կատարեալ է մեր օրինաց առջև։

Վաղղիւն կայսեր այս ընթացքը, կրէն Վաղղիւն Վեհափառ, կապացուցանէ որ թէ Վաղղիւն կառավարութիւնը մէկ կողմանէ ինքզինքը պարտաւոր կը համարի անապրբեր հանդիսատես մնալու

ըն Հոռի մէջ պատահած անցքերուն, միւս կողմանէ իրաւամբ արժան կը համարի գոնէ ցուցնելու թէ նոյն չարեացը մասնակից չէ։

Վնդիւն լրագրութիւնները մօտերս կարևոր նամակներ հրատարակեցին, զորս սըր Նոնն Եւնիկ Յոնիական կղզեաց կուսակալ լորտը գրած է Վնդիւն կառավարութեանը։ Այս նամակները՝ զանազան պատճառներ յառաջ բերելով, կը յորդորեն Վնդիւն կառավարութեանը որ բաւարարութիւն ընելով Յունաստանի տէրութեան հետ, անոր յանձնէ Յոնիական եօթը կղզիները բաց ՚ի Վորթուէն, որ Վրիական ծովուն բերանը զինուորական կարևոր դիրք մը ունենալուն համար, յիշեալ կուսակալ լորտը արժան կը համարի որ Վնդիւնն ոչ թէ իւր պաշտպանութեանը ներքէ պահէ զայն, այլ կատարելապէս տէր ըլլայ անոր, ինչպէս Սալաքոֆի և Նիզալիարին կրտսեր։

Այս հրատարակութիւնները, որոնք կերևի թէ առանց գիտութեան Վնդիւն կառավարութեան եղած են, մեծ աղքատութիւն պատճառեցին անգղիացի հասարակութեան վրայ։ Աւստի արտաքին գործոց պաշտօնեան հարկ համարեցաւ պաշտօնական կերպիւ շքաբերական նամակ մը ուղղել օտար տէրութեանց քովեղող անգղիացի գետականց, որոց կրճանուցանէ յիշեալ նամակու, թէ Սեմի Վրիտանիոյ կառավարութիւնը բնական ջնդուներ Յոնիական կղզեաց լորտ կուսակալին կարծիքը և առաջարկութիւնները, և հաստատուն պիտի պահէ իւր վաղեմի պաշտպանութիւնը Յոնիական կղզեաց վրայ, առանց միայն ունենալու անոնց որ իցէ մէկ մասին տիրել, իբրև անգղիական երկիր, Վանդի յիշեալ կղզիները՝ ըստ գաշնակցութեանց, Վնդիւն պաշտպանութեանը յանձնուած են պարզապէս «Իբրև ազատ և անկախ տէրութիւն մը»։

Վոնտոնի մէջ ձայն մը տարածուեցաւ, թէ Վնդիւն կառավարութիւնը սխալմամբ ռմբակուծել տուած ըլլալով զՆիզալի, վնասուց փոխաբէն մը վճարելու յանձնառու եղած է։ Կառա-

վարութեան այս ընթացքին իրենց հաճութիւնը և շնորհակալութիւնը յայտնելու համար, քանի մը քաղաքական հասարակութեանց կողմանէ գոհունակութեան նամակներ գրուեցան արտաքին գործոց պաշտօնեայ լորտ Սալաքոֆիին։ Այս կայն Վորթուէն Վոնտոնի ՚ի պատասխանի աշնոց նամակացը, իմացուց թէ իրենց կարծիքը սխալ է և վնասուց փոխարինութեան խօսք մը չկայ, և թէ բարձրամէնը բացուելուն, պատշաճ է բացատրելու Վնդիւն կառավարութեան ընթացքը ՚ի մասին այս գործոյն։

Վաղղիւն Սալաքոֆի միացեալ նաւատորմիկները Վոնտոնի տէրութեան Վուրան կղզեած ծովեղերեայ քաղաքին վրայ յարձակելով, խիստ տկար ընդդիմութեան մը ետև, տիրեցին անոր, և Վաղղիացի ծովայեւոր Վաղղիւն երկիր հրատարակեց նոյն քաղաքը անոր շքականերով։

Վոնտոնի ժողովուրդը և կառավարութիւնը ՚ի սկզբանէ անտի անդադար հալածանք ընելով սպանիացի և գաղղիացի քարոզաց դէմ, և աշնոց մէկ քանի հոգին շարժարանօք սպաննելով, այս երկու տէրութիւնները արժան համարեցին ներկայ արշաւանքը ընելու ՚ի վրէժնորթութի յիշեալ անօրէնութեանց։

Իսկ Վաղղիւն տէրութեան Վուրան քաղաքին կատարելապէս տիրելուն համառօտ պատմութիւնը այս է։ Յամին 1787 Վոնտոնի թագաւորին որդին, որուն հայրը իւր թագաւորական ատոռէն ձգեւ էին, Փարիզ կերէ գաղղիացի քարոզի մը ընկերութեամբ, օգնութիւն ինքրելու Աւստրիկուս վեհապետներոց Վաղղիւն թագաւորէն։ Փոխանակ տրուելու ոգնութեան Վոնտոնի թագաւորը խոստացրէր գաշնակցութեամբ, Վուրան քաղաքը Վաղղիւն տէրութեան տալ ՚ի պատճառս քաղաքական յեղափոխութեանց, Վաղղիւն թէպէտեւ մեծ ու աղղու օգնութիւն մը չէ կրցեր ընել, բայց և այնպէս անկատար օգնութեամբ մը ևս ու գաղղիացի քարոզաց խորհրդովը Վոնտոնի օրինաւոր թագաւորը դարձեալ իւր թագաւորութիւնը ձեռք

ՔԱՂԱՔԱՎԱԿԱՆ ԿՏԱԿԻ

ՕՐԻՆԱԿ ԿՏԱԿԻ

Բարձրանի, կամ հասարակ կոչմամբ Սարտիրոսի որդի Սասնի Համարացուց։

Արեւոտը բերրութիւն և փ Վաղղիւն Վաղղիւն Վաղղիւն Վաղղիւն

Կեցն զիս ներքոյ ստորագրող Բարձրանի (և կամ հասարակ կոչմամբ Սարտիրոսի) որդի Սասնի, որ եմ հաւատով ուղղափառ քրիստոնէայ, ազգաւ Հայ, քաղաքաւ և ծննդեամբ համադանցի, գործով վաճառական, բնակիչ Վաղղիւն քաղաքին որ ՚ի Հնդկիս, ընդ տէրութեամբ անգղիացուց՝ ամէն։ Յամի տեառն 1794 մայիս ամսոյ երեսնոյն, ես՝ յիշեալ Սասնիս յառաջութեան ժամանակի իմում, ամենայնիւ զգաստ միտս և զգայարանս ունենալով՝ հաստատեցի կտակս այս՝ իմով ստորագրութեամբ։ Յորում նախ յայտնեմ զամենայն ստացուածս իմ, որ ունիմ ներկայ, որպէս ամենայն յատկութեամբ ՚ի ներքոյ գրեալ տեսանի։ Այսինքն առաջինն այս զի մերձ Հայոց եկեղեցուց ունիմ մին մեծ բարախանայ տուն, որ ընդ լայնութեամբ տանն ՚ի հիւսիսոյ ցհարաւ ՚ի ներքոյ շինուածոյն յարեմտեան որմի անդ՝ ծայրէն ՚ի ծայր գուբանիւր են զոր յանցեալ ասրուջն շինել ետու ՚ի հիմանէ հաստահեղոյս և բազնէն

կառուցմամբ, ծախելով ՚ի նմա քառասունն հինգ հազար ուսիս սրայ։ Եւ այս տանս սահմանն, արեւելեան կողմն է նեղ և անեղք քուչայ, հարաւային կողմն է լայնարձակ և հասարակ քուչայ։ Արեւմտեան կողմն է փողոց վաճառի, որ Չինի բազարի սկիզբն կոչն, ուր և իմ գուբանիւրն են, իսկ ՚ի հիւսիսային կողմն է գաւիթն եկեղեցուց, յարեւելից առ յարեւմուտս հաւասար չափոյ տանս երկայնութեան ուղղադիմ որմն ձգի, յանկոյս որմոյն ՚ի հիւսիս՝ եկեղեցուց, գաւիթն է, և յայտնոյ որմոյն ՚ի հարաւ՝ հանդերձ որմոյն իմ տանս բաժինն է որպէս տանս ՚ի իրենն՝ այսինքն՝ Վաղղիւն ևս վիտայ է։ Երկրորդ տունն է ևս մեր Հայոց և Ասիկ նացուց եկեղեցուց, և է սահմանակից առ յարեւմուտս և առ հիւսիս Գաբրիէլ Յոհաննէսի տանն, առ յարեւելս Սահաթաղ Վաղղարի որդի Նիկողոսի տանն, իսկ ՚ի հարաւ կողմն է հասարակ քուչայ, որպէս տանս ՚ի իրենն ևս յայտնէ։ Երրորդ տունն է սահմանակից առ յարեւելս Սարաւուրեան Ստեփաննոս Յարութիւնի տանն, առ հիւսիս՝ հեթանոս Վիդանդի տանն, առ յարեւմուտս Վաղղի Ստեփանի տանն։ Իսկ ՚ի հարաւ կողմն է հասարակ քուչայ, որ և ներկայ ՚ի սոյն տանս բնակիմ։

Բաց յայտնանէ, այլ ևս ունիմ ինձ կայք սու նադով, զիմով, և խտրաբարով պահանջմանս, որպէս ամենայն հարկաւոր թուղթքն և տներինս

՚ի իրենն, փաթեքն և այլն՝ յերկաթեայ սանդղոջս գտանելոց են։ Եւ զայս ևս յայտնեմ՝ զի ես ՚ի սկզբանէ կանտի ընդ ումեք ջամա խարջ չեմ պահեալ երբեք՝ ըստ ծիսի վաճառականաց, վասնորոյ ահա շքմարտն խոստովանիմ առաջի Վոնտոնոյ, որ մինչ ՚ի ներկայ թարիկս ամենակն ումեք չարտիմ ինչ սանազով, զիմով, կամ խտրաբարով։ Արեւմն եթէ որ պահանջեցէ ինչ անընդունակ արտոցեն, Յետ այսորիկ այժմ իմ վերջին կամքս և պատուէրս յայտնեմ վասն վերջին աւուրն իմ, և մոնտեանդ վասն իմ ամենայն ստացուածոցն և կայիցն և կամ վասն այլ ինչ հարկաւոր պատահմանց, զորս ամենայն աստ ՚ի թղթոջս ՚ի հինգ հատոր բանս՝ բովանդակեմ, որ է այս, այսինքն։

Ա. հապար։ Առաջին պատու իրեմ կրտսերականութեան իմոց՝ զի թաղեցեն զմարմին իմ ՚ի գաւիթ եկեղեցուցն՝ մերձ գերեզմանի մօրն իմ, կատարելով զամենայն հոգի որական պաշտօնս ըստ ծիսի քրիստոնէականաց՝ օրինաւոր և միջակ ծախիւք։ Սակս տեղոյ գերեզմանին իմ, մի տացեն ինչ քանդի սակս տեղոյ գերեզմանաց իմ, ևս և վասն իմ եղեցուցն՝ երկու քաթայ և մին կուարտ գետին եմ տուեալ եկեղեցուցն յիմ տան գետնին։ Արեւմն եթէ պահանջեցէ ինչ և ձրի ոչ թաղեցեն զգին իմ, և կամ զգի ներքոյ յիշեալ նմային, յայնժամ թաղեցեն զիս ՚ի հանգրստարանին ինդիւզաց, և զիշեալ նմայն թաղեն։

անցուցեր է : Իւր այժմ յիշեալ գաշնադրութեան զօրութեամբն է որ Վարդիան ժանձնաւոր կերպիւ պիտի տիրէ , կրօնն , Վարդիան քաղաքին :

Հնգհատանի քաղաքական պարագաները այն պիտի կայուն լինեն մը մէջ կրգտնուին , որ զարծուիր թէ Մեզիան դէմ դնել ուզէ Նաբոլէոն կայսեր այս աշխարհակալութեանը :

Մեզիայ լրագրութիւնները կը ծանուցանեն թէ սրբ Դրետեբիք Պրիւս , որ լորտ Լըճինին ղրայըր ու խորհրդայ քարտուղարն է , Մեզիայ Զարուհւոյն հրովարտակաւ լրագոր դեստրան սորգեցաւ ՚ի ՚Կէրին :

ԱՅՈՒՄՆԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՈՐԾ ՄԸ

Բարեօճանեան կամ հասարակ կոչմամբ Մարտիրոսեան տեր Մասեհն Համանգացի , որ Հնգհատանի կալիթա քաղաքը կը բնակէր և այն տեղի հայազգի երեւի ժառանգականներէն մէկն էր , իւր կենդանութեան ժամանակը , 1794ին , օրինաւոր կտակաւ թողուցեր է Նորնախիջանի սուրբ Սահակեան և սուրբ Մեսրոպեան Հայոց երկու գաղտնաց գրեթէ 100 հազար ուսուցիչ արժողութեամբ անշարժ ստացուածը :

Յայտնի է որ մէկ ուսուցիչ երկու շնորհ կընէ , ուստի 100 հազար ուսուցիչ 10 հազար լրատվութիւն ըսել է : Այս գումարը անշուշտ փոքրիկ բան չէ , բայց և այնպէս մինչև ցայսօր , դժբաղդաբար , հոգ չէ տարուեր յիշեալ կտակաւ թող տրուած անշարժ ստացուածքը , որ կալիթա քաղաքը կը գտնուին , ձեռք բերելու յօդուտ Նորնախիջանի գաղտնաց :

Մտ ժամանակներս ինչպէս յայտնի է , Նորնախիջանի հոգևոր առաջնորդութիւնը գերապատիւ Այսպետեան Վարդիէլ վարդապետին յանձնուելով , կալիթայի մեր հայրենասէր և խոհեմ բարեկամներէն տանը յորդորեցին զմեզ յիշատակել այս ազգային կարևոր գործը Նորին Վերապատուութեանը , որուն իմաստուն գործունէութեանը և բարեխառնած ազգասիրութեանը վրայ փորձ ըլլալով , տարակոյս չունին թէ առանց գումարու թէ կրնայ լըննալ , եթէ միջնորդութեամբ Ռուսոյ կառավարութեան խնդիր մը ըլլայ Մեզիայ գետնային :

Այս ազգային երեւի գործը մէք ևս անհրաժեշտ պարտք համարելով մեզ , փութացանք մանաւոր նամակաւ մերով հարկաւոր և զանազան ծանուցանել գերապատիւ Առաջնորդին Նորնախիջանի : Բայց յայտնի արժան կը համարվի յիշեալ կտակին օրինակը ծայրէ ՚ի ծայր վերստին հրատարակել Արշաւոյ մէջ ՚ի տեղեկութիւն բոլոր հասարակութեան . թէպէտև տակեց 11 տարի յառաջ , այսինքն Արշաւոյ 1847 յուն

վարի 10 թուոյն մէջ անգամ մը հրատարակած է մը , Հնգհատանի Արշաւոյ լրագրին առնելով :

Կալիթայէն կը գրեն մեզ թէ յիշեալ մայրաքաղաքին Հայոց հասարակութեան կողմանէ ժամանակ առ ժամանակ գրուեր է առ հոգևորական գլխաւոր սրբայ Լըճիանի և Նորնախիջանի ՚ի մասին այս գործոյն , բայց մինչև ցայսօր ոչ պատասխան մը ընդուներ են և ոչ տնօրէնութիւն կամ ջանք մը և զերէ յիշեալ կտակին գործադրութեանը համար :

Այս ընթացքը թէպէտև , ըստ երևմանց մեծ անհոգութիւն մըն է , ՚ի վերայ այս ամենայնի մեք չեմք կրնար հաւատ ընծայել այսպիսի ծանր զանցառութեան մը , և կարծեմք թէ անշուշտ իւր հիմնաւոր պատճառը պիտի ունենայ , որ առայժմ մեզ անյայտ է :

Արեւի կարևոր կտակ մը ևս , գեղարդաբար , տակաւին անգործադրելի կը մնայ մինչև ցայսօր : Կուզեմք ըսել Տիկիտեցի հանգուցեալ Աբելեան Վարդապետեան տեառն Գրիգորի կտակին համար որ շատ տարիներէ ՚ի վեր թրեւտ կը բնակէր վաճառականութեամբ , և 1848ին սկիզբ իւր մահ կանացու ընթացքը կը բերուի , օրինաւոր կտակաւ թողոյ Իզմիրի և Մանիսայի Հայոց գաղտնաց , նաց և հիւանդանոցաց 70 հազար ֆիլիքին չափ , այսինքն իւր բոլոր հարստութիւնը , պատուիրելով իւր կտակակալարին որ յիշեալ գումարը Մեզիայ Վրամանոցը գնէ և անոր տոկոսը տարուէ տարի մտուցուի ՚ի նպատակ յիշեալ վարժարանաց և հիւանդանոցաց :

Յայտնի է որ հանգուցեալ Աբելեան տեառն Գրիգորի կտակակալարը Վարդեան մեծարգոյ տէր Աբրահամ էր , որ անցեալ տարի սեպտեմբերի 20ին ինքն ևս առ Աստուած փոխեցաւ :

Թէպէտև այս կտակին գործադրութիւնը ՚ի սկզբան արգելուեցաւ դատի մը պատճառաւ , զոր հանգուցելոյն ազգականներէն ոմանք յարուցին ընդդէմ յիշեալ կտակին : Այսպէս յետոյ , միջնորդութեամբ և ինամոր հանգուցեալ մեծանուն Վերսէս սրբազան կաթողիկոսին , գաւաթակները ազգասիրաբար բարեհաճեցան քաջուրի իրենց գատնէ , աննկղ թարսաշտակաւ նպատակը հանգուցեալ կտակագրին :

Առաջի 5-6 տարի է որ կտակին գործադրութիւնը աղատ է ամեն արգելքներէ , և դրամը Ռուսոց տերութեան քով ՚ի պահեստի կը մնայ :

Ահա այս օրինակէ Աբելեան կտակին ներկայ վիճակը , որ ինչպէս կը տեսնուի , ամենին դժուարութիւն մը չունի , ուստի եթէ ըստ արժանոյն յարատուութիւն հոգ տարուելու ըլլայ , դիւրաւ կը լըննայ այս կարևոր գործը յօգուտ ազգային յառաջադիմութեան :

— Օվկեցիսի Զուրիկ քաղաքին հետեւեալ նամակը ընկալար . զոր խոհեմ և ուսումնական հայազգի վաճառական մը կը գրէ մեզ ՚ի գաղտնապատութիւն անորժան գրուցաց Հայազգի ծերանոյն կատանդուցոց :

Միշեալ նամակը , ինչպէս իւր ամսագրուն կը տեսնուի , ուշ հասաւ ձեռքերինս . ուստի կըրնայինք զանց ընել անոր հրատարակութիւնը , եթէ ճշմարտութիւնը երևան հանելու նոր պայտոյց մը չլլար , և եթէ չտեսնէինք թէ նամակագրին նպատակը անկեղծ ազգասիրութեանն է ՚ի գաղտնիք բան չէ : Բանդի իւր մասնաւոր նամակաւը այսպէս կը գրէ մեզ . « Եթէ աս գրածս արժան չէք գատեր , մի հրատարակէր . Եանոկ հետու բոլորոյ ազգասիրութե միայն շարժեալ գրած եմ , զայն :

«Մեծարոյ հրատարակիչ ,

«Զուրիկ , 28 Հոկտեմբեր 1838 :

«Միշեալ շաբաթ Արշաւոյ ու Մասիս լրագրին ըստ մէկ քանի թիւերը առնելով , Մասիսն սեպտեմբերի 25 թուոյն մէջ Հայազգի ծերանոյնի մը յօդուածը կարդացի , ու Արշաւոյն մէջ ձեռնայն յօդուածին պատճառ , ըրած պատասխանը : Այս գրուածներուն ինծի ըրած տպաւորութեանն շարժալ , հետեւեալ քանի մը տող խորհրդածութիւնը ըրի ու համարձակեցայ ձեռ յարգութեանը ուղղել որ հաճիք հրատարակելու , եթէ արժան կը գատեր :

«Հայազգի ծերանոյնի յօդուածը մտադրութե կարդացող մը շուտով կը շնորհակալուի , որ թէպէտև իր գրութեան ու խորհրդածութեանց նպատակը ազգասիրութիւնն է , բայց վեհանձն ու խաղաղասէր ձերունի մը հոգի չէ : Արովհետև մենք կը սպասենք ձերունի մը ու Հայազգի ձերունի մը խաղաղասէր հոգի , խոհեմ և առաքինի վարք , կը սպասենք ձերունի մը քաղաք յորդորանք սիրոյ ու միաբանութեան , բարի օրինակ արգարասէր ոգւոյ . կը սպասենք վերջապէս ձերունի մը անանկ վարմունք մը որ իր ձերունի ծանր ու պատիւաւոր յանուածը կը համեմատի . և ոչ թէ մեկը մեկալը վար դարնել , ուրիշներուն գրուածքը պիտապակել ու թշնամութիւն սերմանել . որուն հետեւանք կը լլայ , որ փոխանակ իր նպատակին հասնելու , այսինքն իր խօսքերուն ու խորհրդածութեանց ճշմարտութիւնը յայտնելու հասարակութեան , անոր հակառակ տպաւորութիւն ու ազդեցութիւն մը կընէ , ու իր ձերունի ծանր անուած արժանաւորութիւնը ու յարգը կը իրորանցնէ :

«Հայազգի ծերանոյնի ընթացքը դովելի կը լլար , եթէ վեհանձն ու ազգասէր հոգուով իր կարծիքը յայտնէր և ուրիշներուն գրուածքը արդարութեամբ բնէր : Մենք ձերունի մը յան

ցեն ՚ի գաղտնի կեղծեցայ , տալով զգին տեղւոյ գերիզմանի նորա նման այլոց : Իւր զվերն յիշեալ իմ տուած գետնին օրինոք գաղտնաւոր տիրեցեն և խառնեցեն ընդ գետնին տանն իմ : Իւր յետ թողման մարմնոյն իմ , երկաթեայ տանգուզս բացցին ՚ի ներկայութեան երեք բարեխառն Վարձաց , և զամենայն եղեալսն ՚ի նմա յիշեալ ներկայ Վարձաց վկայութիւն և թաղանթն տիրեցեն : Այս երկաթեայ սանդուղս մի վաճառեցեն . այլ զամենայն հարկաւոր գրեանքն իմ կը կրին ՚ի նոյն սանդուղն փակեալ պահեցեն վան ապահովութեան : Այսպէս , ամենայն իմ ստացուած և իմ անուամբ գտեալ տներ , գետնն և կամ այլ շինուածք , որքան և ներկայ ունիմ , որպէս վերն գրեալ կայ , և կամ եթէ այսուհետեւ ինչ ստացայց և ՚ի ներքոյ գրեցից յատկացեալ նշանաւ և սահմանօք համայն և բոլոր անշարժ կայքն իմ , այսինքն տներն և այլն առանց վաճառելու , առանց գրուելու , առանց գին դնել մնացէ : Բանդի ամբողջակեմ կտակաւս իմով և բաւեալ վարտութիւն ներքոյ յիշեալ տանա տնարցն կայց իմոց . և մանաւանդ նոյնպէս և իմ կտակակալարացն , զի մինչ ՚ի ցմին մասնաշարժ տեղ ևս չունի և չունիցի որ կարողութիւն վաճառել , կամ գրաւ դնել և կամ գին դնել իմ անուամբ և ստացուածով գտեալ տներն և այլն , և կամ ՚ի կողմանէ այսոցիկ հախաոյ վերառնուլ յիմ ստացիցն : Իսկ միւս այլոր ինչ և գտանի

ցի ինձ շարժելի ստագ , թէ նազո գրամ իցէ , թէ վաճառելի շարժուն իր , և թէ թաղանթներ , զամենայն շարժելի իրսն յիւրուժ ժամանակին վաճառեցեն . թաղանթներս և աներիս քրեհն ժողովեցեն . և ՚ի ժողովեալ մաղարդոյն ֆի հարուրին հինգ իւրեանց հախաոյ վեր առցեն : Այնպէս և իմ թաղանթ , անէրի մարամաթի , խաղնի , և ՚ի ներքոյ յիշեալ երեսուն և մին ուսուցի անական խորձն վեր առցեն , և մնացեալ մաղարդին կու մպանու սանագ կամ սարժիֆիկեթ առցեն , մուգաթի մնացէ : Եթէ կու մպանու սանագ կամ սարժիֆիկեթ չգրտանիցի , գրաւականով մուգաթի դիցեն մինչև մին արժանաւոր եկամուտ բերող տուն , կամ գաթ կամ գուբաններ և կամ այլ ինչ արժանաւոր և արգելանաւոր շինուածք պատահեցի և գնեցեն . և յորժամ այնպիսի ինչ պատահեցի և թէ նոյն մուգաթի մաղարդն և իւր մուգաթին ոչ բաւականացի զայն ՚ի գնել , մուգաթի վեր առցեն սրբան գրամ և հարկաւոր իցէ . և զնոյն գնեցեն . և յետոյ յիմ անէրի քրեհիցն հատուցեն զպտրտան : Իւր զնոյն նոր ստացեալ շինուածքն ևս յորժամ գնեցեն ևս թղթու մն իմ ստորագրութեան ներքեմ իւր ամենայն սահմանն և նշանն յատկացուցեալ գրեցեն , թէ այս նոր շինուածքն , և կամ ևս ինչ տունն ևս վերն յիշեալ Մասեհնի ստագովն գնեցինք , և նորա յիշատակ մնաց է առանց վաճառել , և

առանց գրաւ դնել յաւիտեանս ժամանակաց , որպէս վերն յիշեալ տներն : Իւր նորա քրեհն ևս իմ միւս տներին քրեհն խտուրն բաժանեցեն համեմատ իմ ՚ի ներքոյ գրեալ պատուիրանին : Բ . հարար : Այսպիսով պատուիրեմ կտակակալարացն իմոց , զի Սոսեփանես Զարուծիւնի տան սահմանակից իմ երրորդ տունն , և տան ամենայն սարանջամն , այսինքն աջնան բոլորն անպակտս յանձնեցեն թասովով իմ աղախին Մնային : Իւր իմ մահուան օրէն սխեալ որքան և կենդանի մնացէ յիշեալ Մնայն , ֆի ամենն երեսուն և մին ուսուցի սրայ խորձն տացեն ամա որ նոյն խորձով և տան ամենայն սարանջամով ՚ի յիշեալ տանն բնակեցի առանց քրեհն մինչ իւր մահն : Իւր իմ մորս աղախին Առաջային ևս իւր կառավարութեան մն պահեցէ յիշեալ Մնայն նոյն խորձովն : Բայց եթէ տարածայնութի պատահեցի մինն և կամ միւսն չկամիցին միւս մեանց մօտ մնալն , յայնժամ իմ կտակակալարացն յիմ ստագիցն 300 ուսուցի սրայ տացեն յիշեալ Առաջային և վարկաթի առեալ ՚ի Սոսեփան հանցեն զնա ՚ի տանն : Իսկ Մնայն մնացէ ՚ի տանն միւսնոյն երեսուն և մին ուսուցի սրայ ամ սական խորձովն . բայց չունիցի կարողութիւն վաճառել , գրաւ դնել և կամ շնորհել ու մեք գտունն և կամ ՚ի տան սարանջամիցն հատոր ինչ : Առաջի յետ մեռանելոյ յիշեալ Մնային , իմ կտակակալարացն զվերն յիշեալ ամենայն սա

դիմանում թիւնն ալ սիրով կրնդ ունենը, և թէ ա- նիկա անկեղծ ու ճշմարտա զգացմունքէ բխած ըլլայ : Բայց Հայաստանի Գրական Գործունէութիւնը որ իր խօսքերուն հաստատութիւն մը տարւա- համար ծերունի պատկառելի անունը իրեն օգ- նական ըրած է, պէտք է նաև անոր ծանրութեանը ու արժանաւորութեանը համաձայն իր գրուածքը համեմատէ : Անձանութեան Հայաստանի Գրական Գործունէութիւնը ըլլայ, կրնար ըստ իր ճշմարտութեանը որ չկրնար ուրանալ այս մեր գրչոյն գիտողութեան ճշմարտութիւնը :

« ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԸ »

Առաջին անգամ օրացոյցին նոյեմբերի 5-17 կարգով :

« Կրնանք թէ ի մասին դժբաղդ գործոյն Սորթ- Թարս անուն հրեայ մանկան, Հոսով արքունիքը սուրբ է տեղի բացօթյայտ կերպիւ խօսելու, զոր մինչև յայսօր չէր ըրած : Բանդի Չիլիքիս Բարիկա կոչուած Հոսով լրագրիչ այս օրերս երկար բառաբանութիւն մը կը ճշտարարէ սուրբ Մթուոյն ընթացքին վրայ : Այս գրուածքը գոնէ ըստ մասին, մեր ընթերցողաց առջև պիտի դնենք : Բայց անոնց հետաքրքրութիւնը շատ խաբուած պիտի ըլլայ, եթէ կրնար թէ յիշեալ գրուածոյն մէջ նոր գէպը մը պիտի տեսնեն որ կարող ըլլայ բացատրելու այս ատենի գործը, կամ որևէ իրաւաբանութիւն մը որ կարող ըլլայ արգարացնելու զայն : Այս վերջուտ կրնայ մեկը գաղափար մը ունենալ Չիլիքիս Բարիկա լրագրոյն հրատարակած գրուածոյն վրայ եթէ Ինչիլիքի կրօնական օրագրոյն 3-4 յօդուածները մէկտեղ բերուած և իրարու հետ կարուած երևակայէ : Այնպէս այս գրուածքը ուրիշ բան չկարող նակեր, բայց միայն սաստիկ թշնամանք ընդդէմ արատաւիրաց, մեծամեծ գովեստներ ի վերայ խոհեմութեան և հեղութեան (հռոմէական) եկեղեցւոյն, սաստիկ նորձք ընդդէմ կա- տակցաց բնական օրինաց, որոնք կը ցանցուեն զմեզ ի հաւատարմութիւն անգանկ, տարապա- լան սեր մը ազդելով մեզ վասն որդւոց մերոց : Այս գեղեցիկ փոտտերը հաստատելու համար յառաջ բերուած են Աւետարանին ամենէն հոգեշահ վկայութիւնները : Յիշեալ գրուածոյն հեղինակը իր բառերէն բարեպաշտ և փառս մը, հաստատուած բռնած է այս խօսքը թէ Վրիտանոս քաղաքութիւն բերելու համար աշխարհք չէ- կաւ, այլ սուր : Այսինքն արքունի խաչաւորիչն այլ սուր : Այսպէս տեսնելու է թէ սուրբ Մթուոյն արքայի քաջութեամբ պիտի շողացնէ այս սու- ըր : Ասկայն Հոսով կառավարութիւնը գուցէ

չուտով կրնանայ թէ իւր ձեռքը Գաղղիոյ սու- ըրն ի գլխու վրայ սուր չունի : և առանց այս օրոյն զգուցանելու, ոչ միայն իւր հրեայ հզա- տակներն ազգայ մը չկրնար յախճատելու պա- հել, այլ իւր իշխանութիւն անգամ անկարող է պաշտպանելու ընդդէմ իւր քրիստոնէայ հպա- տակցոյն : Կարծեալ պիտի խօսիմք Հոսով ար- բունեաց յիշեալ յայտարարութեանը վրայ, որ անտարակոյս ամենէն պիտի չտարացնէ (Եւ- ըրոպոյն մէջ) այս գործէն պատճառաւ ցաւալի տպաւորութիւնը » :

Գաղղիոյ ժողովուրդը Շարլը օրագրիչը, իւր թուոյն մէջ որ ի 17 հոկտեմբերի, հետեւեալ յօդուածը կը հրատարակէ :

« Ամեն մարդ գիտէ զնպատակը բարձր պաշտո- նին զոր Պարսից օգոստոսիան Շահը յանձնեց իւր արտաքին կարգի գեղարան Պէրուք Խանին, իրեն երեսփոխանը անուանելով զնա Եւրոպիոյ մեծ տերութեանց առջև : Յիշեալ երեւելի պաշտոնատարը, զոր Շահը արժանաւորութիւն կը պատուէ իւր փառահաւթեամբ, թէ հրան հա- նելուն մեծապէս պիտի մեղադրուէր իւր քա- ղաքական գործողութեանցը համար : քանի որ յա- ռաջագիտութեան թշնամիները պիտի բամբա- սէին զինքը որ մեծ փութով աչքէ անցուց ու- ընեց իւր պարտած եւրոպական երկիրներուն օգտակար հաստատութիւնները և հոգ տարաւ բազմութիւն ու մեծազին տեղեկութիւններ ստա- նալու յօգուտ այնպիսի մեծ երկրի մը (Պարս- կաստանի), որ իւր փոքր մի պայծառութիւնը շուտով ձեռք բերելու կարող է : Ստարազամին իւր պաշտոնին ի նախը աներևոյթ ըրաւ այս ա- մեն արգելքները զոր հին մարդ մարդիկ զէմ պիտի դնէին Պէրուք Խանին քաղաքակրթական ջանքը : Նոյնք որ Նորին Վսեմութեան բարձ- րագոյն յատկութիւնները և հանձարը կը ծա- նայէն, արտաքին չունին ի վերայ յաջողութե- իւր վեհանձնական գիտաւորութեանցը, երբ իրեն կը յանձնուի որ ի գործ դնէ յիշեալ զօրաւոր տերութեանը մէջ, զբարեխառութիւն- ները որոց վրայք անձամբ տեղեկութիւններ ստացաւ ամենէն յառաջագիտ երկիրներուն մէջ թէ ի մասին քաղաքակրթութեան և թէ ի մա- սին ճարտարագործութեան :

« Այս օգտակար փոփոխութիւնները որ ի գործ կը դրուին հեռու ի մէջ, բայց այնպիսի երկրի մը մէջ ուր Գաղղիան մեծ ու իրաւացի ազգե- յութիւն մը պէտք է որ ձեռք բերէ, այս փո- փոխութիւնները կը ըսենք, բնապէս մեր ընթեր- ցողաց միտքը պիտի բերեն քանի մը յօդուած- ներ զորս հրատարակեցինք այս լրագրոյն մէջ,

և որոց հեղինակն է մօտիկ Սիլվեստրիս : որ Պարսկաստանի քանի մը երեսել անձանց հետ հաղորդակցութիւն ունի միշտ : Արքունիքի յիշեալ յօդուածոց վերջինը, որուն վերջապէս կը գաղղիական քաղաքակրթութիւնը և Գաղղիոյ աշխ- կրպիւնը Արևելքի մէջ, բուսական ազդեցութիւն ըրեր և հաջակուէր է ի Պարսկաստան : Այն յօդուածը Պէրուք Խանին ձեռքն է անցեր, կրտսանդուպօրիս եղած ժամանակը : և Նորին Վսեմութիւնը, իւր խորհրդոց քարտուղար և թարգման Մէհմէտ-Վի ապրիլի միջնորդու- թեամբ, իւր շնորհակալութիւնը իմացուցեր է մօտիկ Սիլվեստրիս յիշեալ գրուածոյն հա- մար, որ Պարսկերէնի թարգմանութիւնը յաղար- կուէր է թէ հրանի արքունիքը :

« Այս պատուական յօդուածը հայերէնի ևս թարգմանութիւնը, Արարիկի Արշալույս 579/580 թուոց մէջ հրատարակեցաւ » :

« Այնպէս յայտնի ժողովուրդը Պարսկերէնի լրագրոյն կը դրեն նոյեմբերի 27-ին ըստ նոր տուածին :

« Արտաքին կարգի սուրհանդակաւ պաշտօնա- կան նախա մը հասնելով թէ հրանէն, կը ծա- նայանէ թէ Միլիթա-Վիլիս-Խանին սքստրուէրէն ետև, նոր պաշտօնից ժողով մը հաստատուէր է նախաբանութեամբ Պէրուք Խանին, որուն յանձնուէր է արտաքին գործոց տեսչութիւնը :

« Նոր բարեկարգութեանց մասնաւորապէս ենթացող եղած են տերութեան եկամտից և ծախսոց վիճակը ու զօրաց բանակը, որ ըստ եւ- ըրպական կանոնաց պիտի կարգադրուի : (Եւ այս նպատակաւ, Շահին զօրաց բանակին ծառայու- թեանը համար շատ արժանաւոր գիտաւորական պաշտօնատարներ բերել տուին Եւրոպայէն և անոնց յանձնուեցաւ կարգադրութիւնը զանա- քան կարգի զօրացնողաց : Առաջի աւարտիցի Միլիթա զօրացնող թնդանութեամբ զօրքը կը լար- գարէ : Կարողիցի Պարսկաստանի արքայազն ձիա-ւոր զօրքը և Շահին անձնապէս զօրքը կը քարե- կարգէ, այնինչ բարեպաշտ քաղաքացի և պեղի- քացի գիտաւորականք, որոց հետ Պէրուք Խանը զաշնադրած էր Եւրոպա գտնուած ժամանակը, ուրիշ երեւելի պաշտօններ կը կատարեն Պարսից զօրքանակին մէջ : Այս ամեն նոր բարեկար- քութիւնները խիստ հաճելի են օգոստոսիան Շահին և անոնց գործադրութեանը խնամք կը տանի, ու կերելի թէ իւր բարձր փառահաւթութիւն Պէրուք Խանին վրայ գրած է » :

« Սխառ Վերջինը, որ Վիգիլիոյ բարլամեն- թիւն անդամ է, ատենաբանութիւն մը ընելով իւր ընտրողաց առջև, հետեւեալ կը խօսէ խօսե- ցաւ ի մասին Բորթուկալ տերութեան :

բանջամն և կամ այլ զոր ինչ կայք գտանկցեն յիշեալ Անային վաճառեցին : Եւ գուցէ յիշեալ Առաջին մինչև յմահ յիշեալ Անային մնացեալ կցէ ի տանն իմ ընդ կառավարութիւն Վնային, յետ մեռանելոյ Անային, զվերն յիշեալ 300 ուսուցիչ սքէն յիմ տներն քրէհիցն սա- ցեն և հանցեն զնա ի տանն : Տունն քրէհից ստացեն, տան քրէհից, և տան տարանջամի և կամ միւս այլ ինչ իրաց ծախսի մատուցն ևս վերն յիշեալ իմ տներն քրէհի խտուրն բաժանեցեն համեմատ իմ ի ներքոյ գրեալ սրատու իրանին : Արդ՝ Գարձեալուս փասն յիշեալ Անային և Առ- զայի պատուիրեմ, զի ի վերն յիշեալ սոցա խառ- ջին և այլն՝ անխտփան և անպատճառ տացեն : Բանդի բարեւոյն ամբ են յորմէ հետէ սպասուողք են տանն իմ, և մանաւանդ մինչ Բրիտանիական հաւատա ընկալանն ի տանն իմ, փասնորոյ առա-ւել Հարկ է գնտա խնամել : Գ. հարց : Արդորդ պատուէրս յայտնեմ կտակա- կատարացն իմոց, զի իմ ամենայն կայքն այսինքն վերն յիշեալ աներն՝ այլն, զորս ներկայ ունին, և կամ զորս այսուհետև ստացայց ստացուածով այսինքն զինի մահուանն իմ, ամենայն օր ինչ կայք գտանկցին ինձ ի վերայ աշխարհիս՝ զայն ամենայն միանգամայն ահա ի կենդանութեանս իմում գրովս հաստատեցի ի ժառանգութիւն ներքոյ յատկացեալ տեղեացն այսպէս : Իմ ամե- նայն կայք 16 բաժին և կամ մասն համարելով ի նոյն 16 մասնիցն՝ ութն մասն փոխով արարի և

կտարելուպէս ետու Վրդ զաւառու Նորնախ- իլեանու քաղաքի Հայոց բարեկարգութեանց : Այսինքն՝ երկու մասն գորտատանցն, երկու մասն աղքատանցն, երկու մասն հիւանդանո- ցին, երկու մասն որբոց տանն, առ ի մնալ անդ ի տոտ ինձ յիշեալ ի քառութիւն մեղացն՝ և ի միմիկութիւն ազգին մեր : Եւ մնացեալն յութն մասանց վեց մասն թաղու մեմ մնալ փասն կալիթա քաղաքիս կորտ աք Ռիկուէ շտի բանտարկելոցն, այսինքն, փոքր ծիւ բանտար- կելոցն : Երկու մասն թողու մեմ մնալ փասն կալ- կաթա եկող Հայոց ազգ զարիբականացն, այս- ինքն Հայաստան աշխարհիցն մեր ազգ զարիբա- կան աղքատ բիւռուղիքար մարդկանցն՝ որք եկեղ- ցեն ատա : Արդէն գրեցի թէ իմ ստազն 16 սամ խեղվի, ահա այս երեք տեղեաց բաժինն եղև 16 սամ : Արդէն վերն սամ արարեմ իցն, յայտնիայ : Արդ ատանոր վերն յիշեալ սամա- տերէրոցիցն, և նոցա կարմանէ տեղս եղեալ վեքիլեւերիցն՝ որք իմ կտակակատարք պէտքայ ը- նին, ի նոցանէ ևս խնդրուեմ եմ և պատուիրուեմ եմ նոցա՝ որ մշտապէս հաւատարմաբար հետև- ող եղցին տներն մարամութիւն և քրէհով տա- լանք, որ մի գուցէ անմարամութիւն և դատարկ մնալով տներն քանդվին, և յողբաւորն ի միմի- կութեանէ զրկուին : Արեւմն պատուիրեմ, զի իմ կտակակատարքն՝ այսոյսիս հաւատարմաբար հոգացողութիւն յամենայն տարու զեկտեմբեր ամսուանն : Իմ ստազի նոյն տարէն եկամուտն ըս-

մայ արտացեն, և ջամ եղած մուղաղցն նախ իւրեանք՝ Ֆի հարկերն հինգ իւրեանց հախալ վեր առցեն, յետ այնորիկ ևս աների մարամութի- խազնի, և վերն յիշեալ երեսուն և մին ուսուցի- ական խառն, և կամ այն վեր առցեն և սոգա մնացեալ մատուցն վերն գրուած համեմատ 16 սամ արտացեն : ութն սամն նոյն յառաջակոյ ջանէր ամսուան առաքեպցեն ի Նորնախիլեան բարեկարգութեանց կառավարչոց ձեռն : Եւ երկու սամն էլ նոյն ջանէր ամսուան բաժանե- ցեն Հայաստանիցն եկեալ զարիբական բիւռու- ղիքար մարդկանցն : Իսկ մնացեալն վեց սամն, կորտ աք Ռիկուէ շտի բանտարկեալ վերալ քրիստոն- եայ բանտարկելոցն՝ քանի մի անձին պարտքն վճարելէ՝ սր բաւական լինիցի, էրքան անձանց պարտքն հատուցեն և ի բանտիցն աղատեցեն յառաջ մեծի աւագ շարթուս պահոյն Բայց եթէ ի նոյն բանտին քրիստոնէայ անձինք չգտա- նիցին ևս միջոցումն, և կամ գուցէ սակաւ անձ- ձինք գտանկցին, և յիշեալ վեց սամիցն աւել ժողովուրդ մնացէ՝ առ այս պատուիրեմ, զի նոյն մուղաղցն ի նոյն բանտումն եղեալ քուրթ և հեթանոս բանտարկեալս աղատեցեն, քանի վերն յիշեալ տեղս և կամ անձինքն են ինձ ժառանգ և սամատէր ամենայն կայիցն իմոյ՝ զինի մահուանն իմ :

«Մորթուելու մեր վաղեմի և հաւատարիմ դաշնակիցներէն մէկն է և եթէ դաշնակցութիւնները նոյնչափ արժէք ունին որչափ որ կարծէ մարդաբանը կամ թուղթին կտորը որուն վրայ գրուած են, հարկ է որ գիտնանք թէ վաղեմի և հաւատարիմ դաշնակից մը չի կրնար վստահանալի վերայ միջնորդութեան զորաւոր տէրութեան մը յօգուտ իւր, որուն հետ դաշնակցութիւնը ըրած է ։

«Առայժմ չեմք գիտեր թէ ըստ այսմ մասին ինչ բանաստուծութիւններ եղան մեր կառավարութեան և Վաղղիոյ կառավարութեան մէջ ։ Բայց բարձրակները ժողովուրդը ժամանակը, եթէ ստուգուի թէ այժմեան արտաքին գործոց պաշտօնեան չիրցաւ պահել զպատիւը Վաղղիոյ տէրութեան (թէպէտև կը յուսամք թէ ասոր հաւատարիմ պիտի հաստատուի), յայնժամ նախորդ արտաքին գործոց պաշտօնեայ ըրտ Քէրքընտընին յանցանքը շատ կը պարտինայ և ըրտ Տէր պիտի կառավարութիւնը պէտք է որ պատրաստուի դէմ դնելու հասարակութեան սաստիկ սրտմտութեանը, որ անտարակոյս չկարծէր թէ իրեն դէմ պիտի զայրանայ» ։

ԿՈՍՏԱՆՆՈՒԹՅԱՆ ՎՈՒՆՆԵՐԸ, 26 ՆՈՅՄԲԵՐԻ

Արտաքին քաղաքականութիւնը հանգստութեան մէջ կը գտնուի և հասարակաց ուշադրութիւնը միայն Վանուբեան միացեալ իշխանութեանց վրայ դարձած է, ուր աղբային երեսփոխանաց նոր ընտրութիւնը ՚ի գործ գրուելու վրայ է, ըստ կարգադրութեանց՝ որ հաստատեցան Փարիզի խորհրդակցութեանը մէջ ։

Օսմանեան փոխառութեան դրամները շարունակ կը հասնին 1 սնտոնէն ։ Թուրքաստանի դրամական փոփոխութեան բարեկարգելու համար հաստատեալ մասնաժողովը՝ բարենախանձ ոգևով, կաշխատի իրեն յանձնուած դժուար պաշտօնը յաջողութեամբ ՚ի գործ դնելու ։

Աստիւթի դեսպան մօտիկ տը Բորքէշ-Օսթէն սեպտեմբեր, որ քանի մը ամիսէ ՚ի վեր Վէննա գացած էր, անցեալ շաբթու հասաւ ՚ի Վոստանդնուպօլիս աւստրիական պատերազմական շաբէնաւով մը, Վրեստէն գալով ։

Վանապատիւ տէր Վեորգ սրբազան Պատրիարքը ամայս 11ին Տրեմսպարձէի կայսերական պարտը երթալով պատիւ ունեցաւ օգոստոս փառ Սուլթանին ներկայանալու ։ Երբ իւր սովորական մարդասիրութեամբը ընկալաւ և յարգեց մեր նորընտիր հոգևոր հովիւը և երեսփոխանը Հայոց ազգին ։

Օմիւռնացի Վարդան մեծարգոյ Սահակ էֆէնտին, որ Բարձրագոյն Վրան գաղղիներէն թղթակցութեան գրատան գլխաւորն է, Պէշքաքի և Հոլանտայի տէրութեանց յարգական յատուկ ուշադրութեցը արժանի եղաւ ։ Բանդի այս տէրութեանց առաջինը՝ էօբուլտի կարգին հրամանատարութեան, և երկրորդը՝ Վիքսէմ պուրի կարգին հրամանատարութեան շքանշանները յուղարկեցին յիշեալ պաշտօնատարին ։

Աստանդնուպօլսոյ մէջ նոր տարւոյն առջի օրերը անգլիներէն շաբթական օրագիր մը պիտի հրատարակուի Վիքսէմ-Քէրքըն անուն, որ սրեւեռեան պատգամաւոր կամ արեւելեան մունետիկ կը թարգմանի ։ Այս օրագրութեան նպատակը պիտի ըլլայ Վաղղիոց օգուտները պաշտպանել և Վաղղիոյ ազգեցութիւնը աւելցնել Վրեւելքի մէջ ։ Այլև օսմանեան կառավարութեան նպատամատոց պիտի ըլլայ ՚ի մասին գործադրութեան նոր բարեկարգութեանց, և անոր իրաւունքները պիտի պաշտպանէ ։

Փոխանակութեանց (շանձ) միջնորդ մը այս օրերս անցալու եղաւ Վաղղիոյէն, կըսէ Բրեքսթընի քաղաքը, 5-600 հազար զիւշ պարտք ձգելով մայրաքաղաքին մէջ ։

Օսմանեան կառավարութիւնը՝ մարդասիրական ոգիէ շարժեալ, արժան համարեցաւ ստիտակ հացին օխան 110 փարայի որոշել, հասարակ հացը՝ 76 փարայի և քիչ մը աւելի հասարակը՝ 66 փարայի ։ Այսպիսի միտին օխան 6 զիւշ և լուսածուխին օխան 24 փարա վաճառելու հրաման ըրաւ ։ Այս գիներով վաճառողները դարձեալ

20 առ 0/0 շահ ունին ։ Ուստի խիստ ցանկալի է որ օրինադրուածին չնեն քիչ ժամանակէ ետև ։ Թէպէտև տարակոյս չկայ թէ այնպիսիները շուտով պիտի պատժուին ։

ՊԱՆՈՊԱՆ ԵՆԻՐԻՔ

Չփուռնիս, 28 Նոյեմբերի ։

Թէոտոսիայէն (Քէֆէ) հասած նամակէ մը կիմանամք թէ խաղիպեան ուսումնարանը հոկտեմբերի 12ին բացուեց և յիշեալ քաղաքին մէջ, և այս բարեպատեհ առթիւ աղբային շքեղ հանդէս մը եղեր է ։ Այս նորահաստատ ուսումնարանին աշակերտաց թիւը արդէն 50 հոգիի հասեր է, որոնք Նորնախնջեանի և Պիտարայի առաջնորդական միջակի դանդաղ քաղաքներէն եկեր են ։ Աւսմանց տեսչութիւնը Տիգրանեան յարգոյ պարոն Սարգսին յանձնուեց և բանիբուն դաստուներ ու խոհեմ վերակացուներ սահմանուեցին ինամօք և վերատեսչութեամբ գերապատիւ Վաղղեան տէր Վաբրիէ Լիմասու նախալ վարդապետին ։

Նոր շինուելու ուսումնարանին տեղը արդէն ծախու առնուեց է, խորհրդով և առաջնկայութեամբ խաղիպեան մեծարգոյ տեսուհի Յարութիւն աղբային պայազատին, Այս տեղը՝ քաղաքէն քիչ մը հեռու, խիստ գեղեցիկ գիւղ մը ունի և գարնան սկիզբը անոր հիմնարկութիւնը պիտի ըլլայ եղեր ։

Փարիզէն ևս կը գրեն, թէ մօտ օրերս Հայկական աղբային վարժարանը երկու աշակերտ հասեր են Տիֆլիսէն և մէկ ևս ծամբայ դրուեց է նոյն նպատակաւ ։ Այլև Սոսկուայի Հովնանեանց մեծարգոյ տէր Յոհաննէս երեւելի հայկազուն վաճառականը մօտ օրերս Փարիզ գտնուելով, Հայկազեան վարժարանին այցելութեան գացեր է շատ անգամ և իւր ազգասիրական օգնութիւնը խոստացեր է ՚ի յարատեւութիւն նոյն աղբային հաստատութեան ։ Այլև յիշեալ մեծարգոյ անձը իւր օրգեգիրը աշակերտացուցեր է նոյն վարժարանին ։

Ալբերտէ թէ Վրեւէլ անուն հայերէն շաբթական լրագիրը մօտերս դարձեալ պիտի հրատարակուի Փարիզի մէջ, խմբագրութեամբ գիտնական երիտասարդի զմիւռնացի տեսուհի Ստեփանի Սիսանեան ։

Մօտիկ Վիքսէմ Սուսո, որ թուրքերէ գաղղիցի հիւպատոսարանին առաջին թարգմանն էր, Վաղղիոյ հիւպատոս կարգեցաւ ՚ի Ղիտոն ։

Վերիկոյ Նոր-Նորք քաղաքը եղած ազակի պալատը մէջը գտնուած ամեն բաներովը հոկտեմբերի 5ին ըստ նոր տուժարի, հրոյ շարակ եղեր է ։ Հրկիւղութիւնը պատահած ժամանակը 2000 հոգիէն աւելի այցելու կային որ ազակի պալատին մէջ եղած զանազան շարտարարուեստ գործոց ցոյցերը կը դիտէին ։ Արալը մարելու համար ՚ի գործ գրուած ամեն ջանքը անօգուտ եղեր է ։ Այս պալատին արժէքը 250.000 թաւա է ։ Իսկ մէջը գտնուած բաներուն արժէքը յիշեալ գումարոյն կրկնապատիկն է ։ Տարակոյս չկայ թէ այս սովալի հրդեհին մէջ շատ մարդիկ ալ իրենց կեանքը կորսնցուցին ։ Բայց տակաւին յայտնի չէ մեռելոց թիւը ։

Կոստանդնուպօլսէն կը գրեն քաղաքին Լիւթարիոյ անուն գաղղիներէն օրագրոյն ։

Վրիտէն հասած լուրերը կը ծանուցանեն թէ յիշեալ կղզւոյն բնակիչները իրենց պարտաւորութիւններէն հեռացնելու համար սպասամբութեան չար խորհուրդներ կը քարոզուին ։ Կըսուի թէ միւռնոյն ապօրինաւոր քարոզութիւնները կը լսան թէ հարաւային Ազգանայի մէջ, Այս ամեն շարժումը հնարքները կը յուսամք թէ ամենեկին ներգործութիւն մը պիտի չունենան ։ այսու ամենայնիւ մեծ զգուշութեան հսկողութեան հարկաւորութիւններ պիտի պատժուեն կայսերական կառավարութեանը ։ Արք Ղոհն Կունկին այսինքն Յոնիական կղզեաց ըրտ կուսակալին գաղափարը ՚ի մասին յիշեալ կղզեաց, նոր անունը և նոր յոյս մը պիտի տայ առաջարկութեանց ոմանց, զորս կերակային ընդդէմ օսմանեան տէրութեան ։

ԱՌՆՏՐԱՊԱՆ ԵՆԻՐԻՔ

Չփուռնիս, 28 Նոյեմբերի ։

Վիտին այս օրուան գինը՝ 180 զիւշ և չեքին ։ Տորնը կը վաճառի, ըստ տեսակին 224-249ի կենդինարը ։ Լուսցուած բուրգի կենդինարը 490-530 զիւշ և ըստ տեսակին ։ Բամբակը գիւրալաւաւ է 294-300 զիւշ ։ Լիզիլոյ տեսակ փալամուտին գինը՝ 67-72 զիւշ է ։ Ղեհրին աղբային աղ-որու թեանը նայելով, 4-6 զիւշ կը ծախուի օխան ։

ՃԱՆՈՒՑՆԱԿ

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆ

ՆՄԱՆԱԲՈՒԹՈՒՆ ԿԱՄԱՌՈՏ

ՀԱՍԱՐԱԿԱՅ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ շրջապատները կարգին է, որ հրապարակուեցաւ աշխատանքները արձանական պայազատի պետին Վաղղուայի կոստանդնուպօլսոյ մէջ Սեդրէի գրասենեակը կը գրուին, որ է ՚ի Սեդրէ նորինն, վերջ տուող ինքն ։ Հասարակաց լրագրարանը յիւ նորոգած է Ալգին ։

ԱՌՈՂՁՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

Գիւղահայր Թովմայի Հոլոնոյ ։

Որոց առանձնաշնորհութիւն տուեալ է ամեն կառավարութիւններէն և աշխարհի բոլոր մասանց մէջ այս դեղահատից օգտակարութիւնը ծանուցեալ ըլլալով, ամենեկն համբաւաւոր բեմի թիւերը սահմանած և պատուիրած են անանց գործածութիւնը ։

Այս հուշակար դեղահատիցը խիստ օգտակար են արեւը մարքելու, տկար կամ տկարացեալ կազմուածքը մարմնոց զորացնելու և բժշկելու ամեն կերպ հիւանդութիւնները մը և լից պատճառե ծագած ըլլան ։ Այս դեղահատիցը ներգործութիւնը կը հետագօտե արտին սերմերը ուր որ կը գտնուին, ինչ առանց սաստիկ ճգնաժամ և նեղութիւն մը պատճառուելու հիւանդին գրեթէ հրաշալի աղբեցութիւնը ըր յառաջ կը բերէ ։ Որոց հաւատ ընծայելը դժուար պիտի ըլլար, եթէ փորձը վերջուր չըլլար մեզ ։

Հոլոնոյ բժիշկին դիւանը, որ լիմասուի իւր կենդանական տանը մէջ է, խիստ բազմաթիւ վնասակար կը պատճառուէ որոց վաւերականութիւնը ամենեկին տարակոյս չձգէր այս դեղահատիցը անսխալութեանը վրայ ։ Ամեն օր, ամեն վնասակար գովաբանական վնասութիւնները կը յուղարկուին այսպիսի բուրդ կողմերէն և ամեն լեզուով և այս բանը միայն բուսական էր համոզելու ամենեկն դժուարահաւատ և կասկածոտ անձինքը ։

Խիստ համբաւաւոր բժիշկները և Եւրոպոյի բժշկական ընկերութեանց երեւելի յոգեկոտները կը պատուիրեն իրենց հիւանդաց գործածութիւնը յիշեալ դեղահատից, հաւատարիմ ըլլալով ներքին համոզմամբ թէ անհար է գտնուել ուրիշ դեղ մը որ ամէ աւելի ընդհանուր, աւելի ապահով և աւելի ազդու ըլլայ, մասնաւոր այս կիմային ներքև ուր հիւանդութիւնները կը ներկայանան այնպիսի ուժով և գործունէութեամբ որ մեզայ շատ անգամ հիւանդութեան առջի նշաններուն ետևէն կուգայ շուտով, և անօգուտ կընէ ուրիշ դեղաց աղբեցութիւնները ։ Որոնք աւելի դանդաղ են ՚ի ներգործութեան իւրեանց ։

Այս դեղահատիցը յատկապէս խիստ օգտակար են վտանջատու հիւանդութեանց ։

Ընդհատական ջերմք (Ֆիւրէ և Եմբրիթիսմ) ։ Հնարքութեան (ամթմ) ։ Մալձային ջերմք (Ֆիւրէ պիլեօզ) ։ Խիթ (քոլէք) ։ Յաւք որովայնի ։ Թուրութիւն և նուազում ուժոյ ։ Օձիկ (եղանձը) ։ Կանանց անսխալ օրինաց անկարգութիւնը ։ Ուսուցանութիւն (նիգրիս) ։ Գլխացաւութիւն ։ Բորբոքում ։ Կարմիր (սարլըք) ։ Երկնամասեղութիւն ։ Տեղատեսութիւն (մայալը) ։ Յօդացաւութիւն (րիւմաթիսմ) ։ Միզարգեղութիւն ։ Պարանոցի ցաւ ։ Քար կամ խիճ միզանոցի ։ Բուսոյք (բիւմօք) ։ Կեղք (եւլեո) ։ Ամեն տեսակ որբերը (սողուններ) ։ Արթրիտեան արտաբեր (Ֆուլէնի իլէթի) ։

Այս դեղահատիցը, որ կը շինուին զանազան գտնօղին անձնական վերակացութեամբ, անոր ընդհանուր գործարանաց մէջ կը ծախուին ՚ի լիմասու Սեդրէի կոչուած թաղը թիւ 244, և ՚ի Նոր Էորք Մայիտին Ան թաղը թիւ 80 ։ Իսկ ուրիշ երկրները, իւր գործակալաց քով կը ծախուին, որոց անունները հետեւեղներն են ։ Իգլիլի Իբոր է Ճիւսիլ, Կ. Պօլիս Ա. Սթամբուլ և Ֆ. Տեղատեսու, Ազգանայի Փ. Բեքրիէ, Խոսայիլ Կոչարի, Բիւսի կղզին Ճ. Սթիբուլ, Մալթա Ե Միլի, Պարթէ Կիպրոս Վաղղու ։

Յիշեալ դեղահատիցը տուփերը զանազան մեծութեամբ են և կը վաճառուին 9, 22, 55, 88, 176 և 264 դուռուշի իւրաքանչեւը, և ամեն մեկուն մէջ հայերէն լեզուաւ ծանուցագիր մը կայ, որ այս դեղահատիցը գործածութեան վրայ ք մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ ։

Խմբագիր-տէր լրագրոյն ։ Գրական Վ. Պալլարալեան ։